

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง "ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ" สรุปผลการวิจัยได้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

วิธีดำเนินการวิจัย

1. กลุ่มประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2535 จำนวน 3 กลุ่ม คือ
 - 1.1 กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดทบวงมหาวิทยาลัยในเขตกรุงเทพมหานคร มี 5 โรงเรียน เลือกสุ่มตัวอย่างประชากรมาร้อยละ 10 ได้จำนวน 1 โรงเรียน
 - 1.2 กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ในเขตกรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 36 โรงเรียน เลือกสุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 10 ได้จำนวน 4 โรงเรียน
 - 1.3 กลุ่มโรงเรียนประถมศึกษาสังกัดกรุงเทพมหานคร มีทั้งหมด 421 โรงเรียน เลือกสุ่มตัวอย่างประชากรร้อยละ 10 ได้จำนวน 42 โรงเรียนรวมทั้งสิ้นเป็นจำนวน 47 โรงเรียน โรงเรียนละ 30 คน มีจำนวนนักเรียนที่เป็นตัวอย่างประชากรทั้งหมด 1410 คน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถามเพื่อสำรวจความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ซึ่งศึกษาข้อมูลจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเอกสารที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ โดยได้รับการตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 6 ท่าน จากนั้นนำไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างประชากรที่ไม่ใช่ประชากรจริง เพื่อ

นำมาปรับปรุงเป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ โดยแบบสอบถามนี้มีทั้งหมด 3 ตอน คือ

- ตอนที่ 1 สอบถามสถานภาพของผู้ตอบสำหรับนักเรียนทุกคน
- ตอนที่ 2 สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ สำหรับผู้ที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมแล้ว
- ตอนที่ 3 สอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ สำหรับผู้ที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมเลย

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2535 ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 3 กลุ่มโรงเรียน ผู้วิจัยเป็นผู้จัดส่งแบบสอบถามด้วยตนเองเองทั้งสิ้น 1410 ชุด โดยที่ส่วนหนึ่งผู้วิจัยติดต่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง อีกส่วนหนึ่งงานศึกษาธิการเขต เป็นผู้ช่วยเหลือเก็บรวบรวมข้อมูลให้ โดยผู้วิจัยติดต่อขอรับคืนที่เขตภายหลัง ซึ่งทำให้ผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาครบทั้ง 47 โรงเรียนมีแบบสอบถามทั้งสิ้น 1410 ชุด คิดเป็นจำนวนที่ได้รับคืนมาทั้งสิ้นร้อยละ 100

4. การวิเคราะห์ข้อมูล เมื่อผู้วิจัยได้รับแบบสอบถามกลับคืนมาหมดแล้ว ได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีทางสถิติ คือ คำนวณหาค่าร้อยละ และนำเสนอข้อมูลในรูปแบบตารางประกอบความเรียง

สรุปผลการวิจัย

ตอนที่ 1 เกี่ยวกับจำนวนนักเรียนชายหญิงด้านสถานภาพทั่วไป

จากการศึกษาสถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม ซึ่งเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1410 คน พบว่าเป็นหญิงมากกว่าเป็นชาย คือเป็นหญิง 781 คน คิดเป็นร้อยละ 55.39 เป็นชาย 629 คน คิดเป็นร้อยละ 44.61 นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรม 290 คน เป็นชาย 117 คน เป็นหญิง 173 คน และยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม 1120 คน เป็นชาย 512 คน หญิง 608 คน ในด้านทัศนคติของนักเรียนชั้นประถมศึกษา ด้านการส่งผลงานศิลปะเข้าร่วมประกวด นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วย โดยมีนักเรียนที่เห็นด้วยเป็นจำนวน 1364 คน คิดเป็นร้อยละ 96.74 นักเรียนส่วนใหญ่ยังไม่เคยส่งผลงานเข้าร่วมประกวดเป็นจำนวน 807 คน คิดเป็นร้อยละ 57.23 และจากนักเรียนที่เคยส่งผลงานเข้าร่วมประกวด จำนวน 603 คน คิดเป็นร้อยละ 42.76 ส่วนใหญ่ไม่ได้รับรางวัลมีจำนวน

370 คน คิดเป็นร้อยละ 61.36 ที่เคยได้รับรางวัลมีจำนวน 233 คน คิดเป็นร้อยละ 38.64 บุคคลที่ให้การสนับสนุนการเรียนศิลปศึกษามากที่สุดคือ ครู อาจารย์ โดยมีนักเรียนเป็นจำนวน 851 คน คิดเป็นร้อยละ 60.35

ตอนที่ 2 ด้านทัศนคติของนักเรียน

จากการศึกษาทัศนคติของนักเรียนชั้นประถมศึกษาต่อกิจกรรมศิลปศึกษา นักเรียนส่วนใหญ่ชอบทำกิจกรรมศิลปศึกษาพอสมควร มีเป็นจำนวน 558 คน หรือร้อยละ 39.57 เวลาที่นักเรียนทำงานศิลปะนักเรียนส่วนใหญ่จะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นจำนวน 1111 คน คิดเป็นร้อยละ 78.79 และหลังจากที่ได้ทำกิจกรรมศิลปะแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่จะมีความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะมากที่สุด เป็นจำนวน 805 คน หรือร้อยละ 57.16 กิจกรรมศิลปะที่นักเรียนชอบมากที่สุดคือการวาดภาพระบายสี เป็นจำนวนนักเรียน 912 คน คิดเป็นร้อยละ 64.68 และอุปกรณ์ในการวาดภาพระบายสีที่พบว่านักเรียนชอบใช้มากที่สุดคือ สีไม้ เป็นจำนวนนักเรียน 1082 คน คิดเป็นร้อยละ 76.74 ลักษณะของครูสอนศิลปะที่นักเรียนชอบมากที่สุด คือ ครูที่มีลักษณะว่า เรียงแจ่มใสเป็นจำนวนนักเรียน 1081 คน คิดเป็นร้อยละ 76.66 และจากการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะนอกเหนือจากที่เรียนในชั้นเรียนตามหลักสูตรในโรงเรียน พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจมาก เป็นจำนวนนักเรียน 513 คน คิดเป็นร้อยละ 36.38

ตอนที่ 3 ด้านความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

จากการสำรวจพบว่า สิ่งที่นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ วิธีทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนร้อยละ 69.65 และสิ่งที่นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะคิดว่าจะได้เรียนรู้มากที่สุด คือ วิธีทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ เช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 74.28 สิ่งที่นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมได้รับนอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะคือ ได้รับความสนุกสนานเพลิดเพลิน เช่นเดียวกับนักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมก็ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะเป็นจำนวนร้อยละ 73.21 ในด้านการจัดกลุ่มทำกิจกรรม นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมและที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีความเห็นตรงกันคือ ต้องการให้นักเรียนเลือกกลุ่มเองตามความพอใจ คิดเป็นร้อยละ

38.27 และ 43.66 ตามลำดับ ระยะเวลาที่นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมคิดว่าเหมาะสมมากที่สุดคือ ไม่จำกัดเวลา เป็นจำนวนร้อยละ 32.76 แต่นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมคิดว่าเวลาที่เหมาะสมที่สุด คือ 1 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 32.68 วันที่นักเรียนต้องการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะมากที่สุดนั้น นักเรียนที่เคยและยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีความเห็นตรงกัน คือ ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงปิดเทอมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.89 และ 25.89 ตามลำดับ เช่นเดียวกับการจัดเตรียมอุปกรณ์นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ต้องการที่จะจัดเตรียมมาเอง โดยนักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีเป็นจำนวนร้อยละ 85.86 และนักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรม มีเป็นจำนวนร้อยละ 84.19 และในขณะนี้นักเรียนกำลังทำกิจกรรมนั้น นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะชอบที่จะแบ่งอุปกรณ์ เช่น กระดาษ, สี และเครื่องเขียนให้เพื่อน ๆ ใช้มากที่สุด เป็นจำนวนร้อยละ 75.17 ส่วนนักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมชอบที่จะซักถามครูเมื่อสงสัยมากที่สุด เป็นจำนวนร้อยละ 66.52

นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ จำนวน 290 คน จากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมด 1410 คน คิดเป็นร้อยละ 20.57 โดยที่นักเรียนเหล่านี้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ เพราะชอบทำงานศิลปะเป็นจำนวนมากที่สุด คือ 248 คน จากจำนวน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 85.52 นักเรียนส่วนใหญ่เป็นจำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 76.21 คิดว่าการทำความสะอาดเป็นสิ่งที่จำเป็นมากที่สุดในด้านการให้บริการทางด้านสถานที่ จากความเห็นของนักเรียนส่วนมากจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 52.07 คิดว่าการจัดหาตำรา หนังสือ หรือเอกสารทางศิลปศึกษาเป็นสิ่งที่จำเป็นในการให้บริการทางด้านวิชาการ และนักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 155 คน คิดเป็นร้อยละ 53.45 คิดว่าการจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นมากที่สุดในการให้บริการทางด้านศิลปะ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ จำนวน 1120 คน จากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1410 คน คิดเป็นร้อยละ 79.43 นักเรียนส่วนมากเป็นจำนวนถึง 735 คน หรือร้อยละ 65.62 คิดว่าการวาดภาพระบายสีเป็นกิจกรรมที่ต้องการทำมากที่สุด ถ้าได้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 576 คน หรือร้อยละ 51.43 ชอบที่จะวาดเองโดยอิสระไม่กำหนดหัวข้อ สีที่นักเรียนชอบใช้มากที่สุดคือสีไม้ เป็นจำนวนนักเรียน 562 คน หรือร้อยละ 50.18 นักเรียนส่วนมาก

จำนวน 220 คน หรือร้อยละ 19.64 ชอบให้ครูตีชมผลงานของนักเรียนแต่ละคนในขณะที่นักเรียนกำลังวาดภาพระบายสี และภาพวาดที่ทําเสร็จแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 817 คน หรือร้อยละ 72.94 ชอบที่จะใส่กรอบแขวนที่บ้าน การเรียนปั้นด้วยดินน้ำมัน เป็นวัสดุที่นักเรียนชอบมากที่สุด คิดเป็นจำนวน 797 คน หรือร้อยละ 71.16 และสิ่งที่นักเรียนชอบปั้นมากที่สุดคืออะไรก็ได้ตามจินตนาการเป็นจำนวน 594 คน คิดเป็นร้อยละ 53.03 ในขณะที่ทำงานปั้นนักเรียนจะชอบให้ครูแนะนำวิธีการปั้นแบบต่าง ๆ มากที่สุด เป็นจำนวน 694 คน คิดเป็นร้อยละ 61.96 ผลงานการปั้นที่ทําเสร็จแล้วนักเรียนส่วนใหญ่ชอบที่จะตั้งโชว์เป็นจำนวน 738 คน คิดเป็นร้อยละ 65.89 ในการทำงานประดิษฐ์ สิ่งที่นักเรียนชอบประดิษฐ์มากที่สุด คือ ของเล่น เป็นจำนวนนักเรียน 672 คน หรือร้อยละ 60 และนักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 833 คน หรือร้อยละ 74.37 ชอบใช้วัสดุประเภทสิ่งของที่ใช้แล้ว ในขณะที่นักเรียนทำงานประดิษฐ์นักเรียนส่วนมาก จำนวน 800 คน หรือร้อยละ 71.43 ชอบให้ครู แนะนำวิธีการทำงานมากที่สุด ผลงานที่นักเรียนทําเสร็จแล้วนักเรียนก็จะชอบตั้งโชว์มากที่สุด เป็นจำนวน 604 คน หรือร้อยละ 53.93 ในการพิมพ์ภาพนักเรียนชอบที่จะทําเองโดยอิสระไม่กำหนดหัวข้อมากที่สุด เป็นจำนวนนักเรียน 499 คน หรือร้อยละ 44.55 โดยที่จะชอบใช้สีน้ำมากที่สุด คือ จำนวน 486 คน หรือร้อยละ 43.39 และชอบให้ครูแนะนำวิธีการทำงาน ขณะที่นักเรียนกำลังทำงานมากที่สุด เป็นจำนวน 741 คน หรือร้อยละ 66.16 โดยที่ผลงานที่นักเรียนทําเสร็จเรียบร้อยแล้วนักเรียนชอบที่จะใส่กรอบแขวนที่บ้านมากที่สุด เป็นจำนวน 813 คน คิดเป็นร้อยละ 72.59

ในด้านการประเมินผลของผลงานที่เกิดจากการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นักเรียนที่เคยและไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะมีความต้องการการประเมินผลด้วยวิธีตรวจให้คะแนนทันทีหลังทำงานเสร็จเรียบร้อยมากที่สุด เป็นจำนวนร้อยละ 52.07 และ 44.64 ตามลำดับ

อภิปรายผล

1. สถานภาพของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมดเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1410 คน เป็นหญิง 781 คน คิดเป็นร้อยละ 55.39 เป็นชาย 629 คน คิดเป็นร้อยละ 44.61

เป็นหญิงมากกว่าเป็นชาย มีนักเรียนเคยเข้าร่วมกิจกรรม 290 คน คิดเป็นร้อยละ 20.57 เป็นชาย 117 คน เป็นหญิง 173 คน และยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีจำนวน 1120 คน คิดเป็นร้อยละ 79.43 เป็นชาย 512 คน เป็นหญิง 608 คน

ในด้านของการส่งผลงานศิลปะเข้าประกวดนั้น นักเรียนส่วนใหญ่เห็นด้วย คิดเป็นร้อยละ 96.74 ในขณะที่นักเรียนส่วนใหญ่ก็ยังไม่เคยส่งผลงานศิลปะเข้าร่วมประกวดเลย 807 คน คิดเป็นร้อยละ 57.23 นักเรียนทั้งหมด 1,410 คน เคยส่งผลงานเข้าร่วมประกวดแล้ว 603 คน คิดเป็นร้อยละ 42.76 โดยที่เคยได้รับรางวัลเพียง 233 คน คิดเป็นร้อยละ 38.64 และที่ไม่ได้รับรางวัลเป็นจำนวน 370 คน คิดเป็นร้อยละ 61.36 จากผลการวิจัยนี้แสดงให้เห็นว่าการประกวดศิลปะเด็กกำลังเป็นที่นิยมกันโดยทั่วไป ไม่ว่าจะเป็นการจัดประกวดในระดับกลุ่มเล็ก ๆ หรือเป็นระดับประเทศ ระดับโลก โดยที่ใช้กฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่ตั้งขึ้นมาเป็นข้อพิจารณาตัดสิน แต่อย่างไรก็ตาม ในทางศิลปศึกษาเรานึกว่า ผลงานปั้นπλαสหรือผลงานที่เด็กทำเสร็จแล้ว ยังมีความสำคัญเป็นรองจากกระบวนการสร้างสรรค์งาน ซึ่งการจัดประกวดศิลปะเด็กที่ทำกันอยู่ส่วนใหญ่ เป็นเพียงการจัดประกวดผลงานปั้นπλαสของเด็กเท่านั้น (ชัยณรงค์ เจริญพานิชย์กุล, 2530)

บุคคลที่ให้การสนับสนุนการเรียนศิลปศึกษามากที่สุด คือ ครู-อาจารย์ เป็นจำนวนร้อยละ 60.35 สอดคล้องกับ สุกัญช์ เกษนสุวรรณ (2531) ที่กล่าวไว้ว่า ผู้ที่มีส่วนสำคัญในการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ ได้แก่ ครู อาจารย์ และพ่อแม่ โดยการเสริมสร้างบรรยากาศที่ดีทั้งที่บ้านและทางโรงเรียน จัดกิจกรรมให้เด็กได้มีโอกาสฝึกความคิดสร้างสรรค์ ในทางที่เหมาะสม

2. ด้านทัศนคติของนักเรียน

จากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนชั้นประถมศึกษาส่วนใหญ่นิยมทำกิจกรรมศิลปศึกษาพอสมควร คิดเป็นร้อยละ 39.57 นั้นหมายถึงว่าแม้ว่าเด็กจำนวนมากจะมีอุปนิสัยบุคลิกภาพ ที่คล้ายคลึงกันและกระทำกิจกรรมเดียวกันในเวลาเดียวกัน แต่ความชอบของเด็กแต่ละคนจะไม่เหมือนกัน ทั้งนี้เพราะประสบการณ์เดิมของเด็กแต่ละคนต่างกัน แรงบันดาลใจ ความประทับใจในงานของเด็กแต่ละคนต่างกัน และภูมิหลังอันหมายถึงชีวิตในครอบครัวของเด็ก วัฒนธรรมของครอบครัว และรสนิยมทางศิลปะของบิดามารดา ก็มีอิทธิพลต่อการแสดงออกทางศิลปะของเด็ก จึงเป็นหน้าที่ของครูศิลปะที่จะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับ

บุคลิกภาพและภูมิหลังของเด็กแต่ละคน ทั้งนี้เพื่อครูจะได้แนะนำทางศิลปะแก่เด็กได้อย่างเหมาะสมนั่นเอง (วิรัตน์ คุ่มคำ, 2535)

เวลาทำงานศิลปะ นักเรียนส่วนใหญ่จะรู้สึกสนุกสนานเพลิดเพลินเป็นจำนวนร้อยละ 78.79 ซึ่งสอดคล้องกับจุดประสงค์เฉพาะของหลักสูตรศิลปศึกษา ระดับประถมศึกษาฉบับปัจจุบัน (ศึกษาธิการ, 2525) ข้อที่ 4 ที่กล่าวไว้ว่า ให้มีความสนุกสนานเพลิดเพลินและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ เป็นการเน้นให้เห็นว่า บรรยากาศของการเรียนการสอนศิลปะที่ดีควรมีความรื่นรมย์ สนุกสนาน และเป็นกันเอง นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ (2526) ที่กล่าวไว้ว่า เมื่อเด็กรู้สึกว่าตนเองมีอิสระ มีความปลอดภัย เด็กก็พร้อมที่จะคิดจินตนาการและแสดงออกอย่างเต็มความสามารถ และหลังจากทำกิจกรรมแล้ว นักเรียนส่วนใหญ่จะมีความภาคภูมิใจในผลงานศิลปะมากที่สุดเป็นจำนวนร้อยละ 57.16 ซึ่ง สุลล บุญทรง (2523) ก็ได้กล่าวไว้ว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นวัยที่ต้องการความสำเร็จและความภาคภูมิใจมากที่สุด นอกจากนี้ ประเทิน มหาพันธ์ (ม.ป.ป.) ยังกล่าวไว้อีกว่า ความภาคภูมิใจของเด็กเกิดขึ้นจากการที่เด็กได้สร้างผลงานขึ้นมาแล้วได้รับคำชมเชย และการให้กำลังใจจากครู ความภูมิใจและความภาคภูมิใจโดยการชมเชย และให้กำลังใจแก่เด็ก เช่นเดียวกับ สุลล บุญทรง (2523) ที่กล่าวว่านักเรียนชั้นประถมศึกษาเป็นวัยที่ต้องการความสำเร็จและความภาคภูมิใจ

เป็นที่ยอมรับกันว่า การให้การศึกษาศิลปะเป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องจัดให้แก่เด็ก เพราะศิลปะศึกษามีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กได้มีพัฒนาการทั้งทางสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ สังคม อย่างกว้างขวางที่สุด จากการศึกษาและวิจัยพบว่าธรรมชาติของเด็กจะมีความต้องการที่จะแสดงออกกันทุกคนเพียงแต่ต้องได้รับการสนับสนุนหรือกระตุ้น ด้วยวิธีการจัดบทเรียนทางศิลปะให้เหมาะสมกับบุคลิกภาพและวัยของเด็กเท่านั้น ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า กิจกรรมศิลปะที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ชอบมากที่สุด คือ การวาดภาพระบายสีเป็นจำนวนนักเรียนที่ชอบมากที่สุด 912 คน คิดเป็นร้อยละ 64.68 และอุปกรณ์ที่ชอบใช้มากที่สุดคือสีไม้ เป็นจำนวน 1,082 คน คิดเป็นร้อยละ 76.74 ซึ่งภาระหน้าที่ในการจัดบทเรียนและกิจกรรมศิลปะเหล่านี้เป็นหน้าที่ของครูผู้สอนศิลปศึกษาที่จะต้องให้สอดคล้องกับบุคลิกภาพของเด็ก ครูผู้สอนศิลปศึกษาจึงมีบทบาทอย่างสูงในการจัดการเรียนการสอนศิลปศึกษาอย่างได้ผลตามจุดประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร (บรรจง บุญการวี, 2532) นิภาพรณ กุลดิลก (2530) ให้ความเห็นว่ ครูสอนศิลปะควรมีลักษณะ

แบบครูที่ดีโดยทั่วไป หากมีแตกต่างบ้างก็เพียงรายละเอียดปลีกย่อย ซึ่ง สุลักษณ์ ศรีบุรี (2530) ได้กล่าวถึงคุณสมบัติในด้านต่าง ๆ ของครูศิลปศึกษาเอาไว้ว่า ในด้านบุคลิกภาพนั้น ควรเป็นผู้มีรูปร่างหน้าตาดี เสียงดัง ฟังชัด สุขภาพพลานามัยดี สุภาพ มีอารมณ์ขัน ชอบความเป็นระเบียบ เข้าใจผู้อื่น มีความปราณีต มีความยุติธรรม สอดคล้องกับ วิรุณ ตั้งเจริญ (2527) ที่กล่าวสรุปถึงบุคลิกลักษณะที่ดีของครูศิลปศึกษาว่า ควรมักวิชาทำทาง เรียบร้อยและมีอารมณ์ขัน ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า ลักษณะครูที่นักเรียนชอบมากที่สุดคือ ครูที่มีลักษณะร่าเริง แจ่มใส เป็นจำนวนร้อยละ 76.66 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น รวมไปถึง ผลการวิจัยข้อหนึ่งของวิทยาลัยครูบ้านสมเด็จเจ้าพระยา (2518) เรื่องลักษณะครูที่สังคมต้องการ ในข้อที่กล่าวอ้างถึงบุคลิกภาพของครูว่า ครูควรแต่งกายเรียบร้อย พุดจาไพเราะ สุภาพ มีอารมณ์ขัน ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ และมีลักษณะเป็นผู้น่ารัก

จากการสำรวจความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาเกี่ยวกับการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ นอกเหนือจากที่เรียนในชั้นเรียนนักเรียนส่วนใหญ่มีความสนใจมาก เป็นจำนวนนักเรียน 513 คน คิดเป็นร้อยละ 36.38 โดยทั่วไปแล้วเด็กจะคัดเลือกประสบการณ์ที่ตนสนใจ และเด็กจะเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจได้ดี ซึ่งในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะนั้นเด็กจะมีอิสระทั้งในด้านความคิดและการกระทำ ได้แสดงออกทางความคิดสร้างสรรค์อย่างเต็มที่ โดยไม่อยู่ในกฎระเบียบข้อบังคับมากมายจนเด็กรู้สึกอึดอัด สิ่งเหล่านี้จึงเป็นเรื่องดึงดูดความสนใจของเด็ก ซึ่ง เลิศ อานันทนะ (2518) ได้กล่าวไว้ว่า การจัดกิจกรรมศิลปศึกษาจะสัมฤทธิ์ผลได้ย่อมเกิดจากความสนใจของนักเรียนเป็นสำคัญ ครูผู้สอนจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของความสนใจ และจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดความชอบ มีเจตนาที่ดีต่อประสบการณ์ที่ได้รับ

3. ด้านความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

3.1 นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

ในส่วนของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะจำนวน 290 คน จากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างประชากรทั้งหมด 1,410 คน คิดเป็นร้อยละ 20.57

จากการสำรวจพบว่าสิ่งที่นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้มากที่สุดคือ วิชาทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนร้อยละ 69.65 และสิ่งที่ได้รับนอกเหนือจากการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ คือ ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน คิดเป็นร้อยละ 83.79 นักเรียนมีความต้องการที่จะเลือกกลุ่มทำกิจกรรมเองตามความพอใจ คิดเป็นร้อยละ 38.27 ในระยะเวลาที่ไม่จำกัด เป็นจำนวนร้อยละ 32.76 ช่วงเวลาที่ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุดคือ ช่วงปิดเทอม เป็นจำนวนร้อยละ 26.89 ในด้านการจัดเตรียมอุปกรณ์ ต้องการที่จะจัดเตรียมอุปกรณ์มาเอง ร้อยละ 85.86 และชอบแบ่งอุปกรณ์ให้เพื่อนใช้มากที่สุดเป็นจำนวนร้อยละ 75.17 นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะชอบที่จะแบ่งอุปกรณ์ให้เพื่อนใช้ อาจเป็นเพราะเคยได้เข้าร่วมกิจกรรมแล้ว ซึ่งกิจกรรมศิลปะนี้เองทำให้เกิดการเรียนรู้ทางสังคม เด็ก ๆ จะรู้จักการช่วยเหลือกัน แบ่งปันเครื่องมือเครื่องใช้กันและรู้สึกร่วมมือกันทำงาน (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525) นักเรียนเหล่านี้มีความสนใจในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ เพราะชอบทำงานศิลปะมากที่สุด คือ 248 คน จากจำนวนนักเรียน 290 คน คิดเป็นร้อยละ 85.52 ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ประภาวดี โฉววิไลพันธ์ (2525) ที่กล่าวว่า โดยทั่วไปเด็กจะคัดเลือกประสบการณ์ที่ตนสนใจ และเด็กจะเรียนรู้ในสิ่งที่ตนสนใจได้ดี ผู้สอนจึงควรตระหนักถึงความสำคัญของความสนใจและจัดประสบการณ์ให้เด็กเกิดความชอบ มีเจตคติที่ดีในประสบการณ์ที่ได้รับโดยรวมไปถึงการให้บริการในสิ่งต่าง ๆ ได้แก่ การให้บริการทางด้านสถานที่ ทางด้านวิชาการ และทางด้านภาระเผยแพร่ผลงาน นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะส่วนใหญ่ เป็นจำนวน 221 คน คิดเป็นร้อยละ 76.2 1 คิดว่าการทำความสะอาดเป็นสิ่งที่จำเป็นมากที่สุดในด้านการให้บริการทางด้านสถานที่ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เปรมฤดี มหาภาสกร (2531) ที่พบว่านักเรียนพอใจสภาพภายในห้องเรียน เพราะห้องเรียนมีความสะอาด มีการจัดป้ายนิเทศอย่างสวยงามเป็นสัดส่วน ห้องเรียนกว้างขวางเหมาะสำหรับการจัดการเรียนการสอน สิ่งแวดล้อมที่ทำให้นักเรียนพอใจเหล่านี้ จะทำให้นักเรียนสนใจ เกิดทักษะ และเจตคติที่ดีต่อการเรียน (วิเศษ บรรจง, 2516) จากความเห็นของนักเรียนส่วนมากจำนวน 151 คน คิดเป็นร้อยละ 52.07 คิดว่าการจัดหาตำรา หนังสือหรือเอกสารทางศิลปศึกษา เป็นสิ่งจำเป็นในด้านการให้บริการทางด้านวิชาการ และนักเรียนเป็นส่วนใหญ่จำนวน 155 คน

คิดเป็นร้อยละ 53.45 คิดว่าการจัดนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียนเป็นสิ่งที่จำเป็นมากที่สุด ในการให้บริการทางด้านการเผยแพร่ผลงาน ซึ่งวัชรินทร์ ฐิติอติษฐ์ (2530) แสดงความคิดเห็นว่าควรมีการจัดแสดงผลงานของนักเรียนบ้าง สอดคล้องกับ ทิศนา ขมมณี (2526) ที่กล่าวว่า ควรมีการจัดนิทรรศการผลงานศิลปะของนักเรียนอยู่เสมอเพื่อให้นักเรียนได้ชื่นชมกับผลงานของตนเอง และเพื่อเป็นแนวคิดแก่ผู้อื่น นอกจากนี้ควรมีการจัดแสดงผลงานทางศิลปะจากท้องถิ่น ๆ ก็จะช่วยให้นักเรียนเกิดความคิดสร้างสรรค์มากขึ้นด้วย

3.2 นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

นักเรียนชั้นประถมศึกษาที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ จำนวน 1120 คน จากนักเรียนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 1410 คน คิดเป็นร้อยละ 79.43 โดยผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมต้องการเรียนรู้มากที่สุดคือ วิทยากรศิลปะแบบต่าง ๆ คิดเป็นร้อยละ 74.28 นอกเหนือจากการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ ก็ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นจำนวนร้อยละ 73.21 ในการทำกิจกรรมที่ชอบที่จะเลือกกลุ่มเองตามความพอใจ คิดเป็นร้อยละ 43.66 และคิดว่าเวลาที่เหมาะสมคือ 1 ชั่วโมง คิดเป็นร้อยละ 32.68 ซึ่งอยู่ในช่วงเวลาปิดเทอมซึ่งเด็กมีความเห็นว่าเหมาะสมที่สุด ร้อยละ 25.89 ในด้านอุปกรณ์นั้น นักเรียนชอบที่จะจัดเตรียมมาเองมากกว่าเป็นจำนวน ร้อยละ 84.19 ในขณะที่ทำกิจกรรมก็ชอบที่จะซักถามครูเมื่อสงสัยมากที่สุด เป็นจำนวนร้อยละ 66.52 นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ก็จะเคยเรียนแต่ในโรงเรียนที่มีข้อจำกัดมากมายและในบางโรงเรียนก็ยังคงยึดการเรียนการสอนศิลปะแนวเก่าอยู่ ทำให้ผู้เรียนไม่มีความมั่นใจในตัวเอง จะคอยถามผู้สอนอยู่ตลอดเวลา (อัสชา แสงอัครนี, 2514) สอดคล้องกับผลการวิจัยที่นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ชอบซักถามครูเมื่อสงสัยในขณะที่ทำกิจกรรมมากที่สุด แต่ถ้ามองในอีกแง่มุมหนึ่งอาจจะเป็นเพราะว่าเด็กหรือคนทั่วไปต้องการการยอมรับจากสังคม (เปรมฤดี, 2531) และอิริคสัน ได้กล่าวถึงเด็กนักเรียนในวัยประถมศึกษาตอนต้นและตอนปลายไว้ว่า เด็กในวัยนี้ต้องการการยอมรับจากครูและเพื่อนมาก (อ้างถึงใน พรรณี ช. เจนจิต, 2528) จึงเป็นเหตุให้เรียกร้องความสนใจด้วยการซักถาม และคิดว่าการวาดภาพระบายสีเป็นกิจกรรมที่ต้องการทำมากที่สุด ถ้าได้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ จากงานวิจัยของ โทศล ภูพลอย (2532) ในเรื่องทัศนคติต่อการวาดภาพระบายสีของนักเรียน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 พบว่า จากนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

จำนวน 130 คน ชอบและสนใจการวาดภาพระบายสีเป็นจำนวนถึง 126 คน คิดเป็นร้อยละ 96.92

การวาดภาพระบายสี เป็นกิจกรรมศิลปะประเภทหนึ่งที่ผู้วาดสามารถถ่ายทอดความรู้สึกภายในออกมาเป็นรูปธรรมให้ผู้อื่นได้เห็นและเข้าใจได้เป็นอย่างดี (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525) ซึ่งเกิดจากการสร้างสรรค์โดยใช้สื่อต่าง ๆ เพื่อแสดงความรู้สึกออกมาในรูปแบบจินตนาการ ซึ่งอาจเหมือนหรือไม่เหมือนธรรมชาติก็ได้ แต่ต้องไม่เป็นการเลียนแบบรูปร่างจากธรรมชาติโดยตรง (วิรัตน์ พิชญ์ใหญ่, 2524) การวาดภาพในลักษณะต่าง ๆ เช่น การวาดภาพตามใจชอบ การวาดภาพตามประสบการณ์ การวาดภาพจากการฟังนิทาน เด็กจะแสดงทั้งความรู้สึกนึกคิดทางสติปัญญาและความรู้สึกด้านจิตใจ ถ่ายทอดออกมาเป็นภาพ (อารี รังสินันท์, 2527) กิจกรรมการวาดภาพระบายสีจึงเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตของเด็กในด้านการพัฒนาบุคลิกภาพ และสร้างเสริมสุขภาพจิตที่ดี เป็นกิจกรรมที่ปลูกฝังคุณค่าทางอารมณ์และจิตใจ ในการทดแทนนิสัยของเด็กที่แสดงออกในทางรุนแรง ก้าวร้าว ชอบทู่ชอบทำลาย เพื่อชดเชยปมด้อยและระบายอารมณ์ด้วยความคับแค้นใจ จากความผิดหวัง โกรธ เกลียด ชิงชัง และนิสัยชอบรุกรานทำร้ายผู้อื่น (เลิศ อานันทนงะ, 2523) การวาดภาพระบายสีทำให้เด็กสามารถสร้างจินตนาการตามความหวัง สร้างความฝัน แสดงความรักในภาพต่าง ๆ ที่เด็กเขียนได้ ทำให้เด็กมีความนึกคิด มีจินตนาการที่ถูกต้องอยู่ในความจริงของสังคม (สุพวงษ์ อัมพันวงษ์, 2525) ซึ่งเป็นวิถีทางหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาความเจริญของประเทศชาติบ้านเมือง ช่วยกลมเกลียว และเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็ก ให้รู้จักมีความรับผิดชอบ มีระเบียบ รวมทั้งการเลือกสรรแนวทางการปฏิบัติต่อตนเองและสังคม ซึ่งเป็นบุคลิกภาพที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับเด็ก ๆ ตั้งแต่เยาว์วัย เพื่อนำไปสู่การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในอนาคต (เกษม ศิริสัมพันธ์, 2525)

ในการวาดภาพระบายสี นักเรียนส่วนใหญ่จำนวน 575 คน หรือร้อยละ 51.43 ชอบที่จะวาดเองโดยอิสระไม่กำหนดหัวข้อ ในการเรียนนั้นนักเรียนก็จะชอบที่จะปั้นอะไรก็ได้ตามจินตนาการเป็นจำนวน 594 คน คิดเป็นร้อยละ 53.03 เช่นเดียวกัน การพิมพ์ภาพนักเรียนก็ชอบที่จะทำเองโดยอิสระไม่กำหนดหัวข้อมากที่สุด เป็นจำนวนนักเรียน 499 คน หรือร้อยละ 44.55 และในการทำงานประดิษฐ์นักเรียนก็จะชอบประดิษฐ์ของเล่นมากที่สุด เป็นจำนวน 672 คน หรือร้อยละ 60 ข้อมูลเหล่านี้แสดงให้เห็นถึงความต้องการมีอิสระทั้งในด้านความคิดและการกระทำ ซึ่งการให้เด็กแสดงออกโดยอิสระเป็นวิธีการสอนที่

เปิดโอกาสให้นักเรียนได้นำหลักการและวิธีการทำงานที่ได้เรียนรู้แล้วมาคิดสร้างสรรค์ผลงานเป็นของตนเอง แต่ครูจะต้องให้แนวทางที่ชัดเจนแก่นักเรียนในการทำงาน ไม่ปล่อยให้ทำงานตามความพอใจหรืออะไรก็ได้ จะทำให้เกิดผลเสียมากกว่าผลดี (ชาลิต คอบแก้ว และ สุดาวดี เหมทานนท์, 2525) ซึ่งรูปแบบวิธีสอนให้ทำงานโดยอิสระ (Free Expression) เป็นวิธีสอนที่เปิดโอกาสให้นักเรียนคิดตัดสินใจทำงานตามความพอใจของตนเอง ซึ่งอาจแบ่งได้ 4 แบบคือ (นิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525)

แบบที่ 1 ครูให้นักเรียนเลือกสื่อที่จะใช้ในการแสดงออกทางศิลปะได้โดยอิสระ และทำงานในลักษณะใด ๆ ก็ได้ตามใจนักเรียน เป็นการให้อิสระอย่างเต็มที่

แบบที่ 2 ครูกำหนดสื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง แล้วให้นักเรียนใช้สื่อนั้นแสดงความรู้สึกนึกคิดเป็นงานศิลปะได้เองโดยอิสระ

แบบที่ 3 ครูกำหนดสื่อให้เช่นเดียวกับแบบที่ 2 และกำหนดหัวข้อที่ให้นักเรียนแสดงออกทางศิลปะไว้ด้วย

แบบที่ 4 ครูกำหนดสื่อและกำหนดหัวข้อเรื่องให้เช่นเดียวกับแบบที่ 3 แต่หัวข้อที่ครูกำหนดนั้นแคบและเจาะจงมากกว่า แบบนี้เป็นแบบที่ให้อิสระแก่นักเรียนน้อยที่สุด

เบลานท์ และเคลาส์ไมเออร์ (Blount and Klausmeir อ้างถึงใน ชาญชัย อินทรประวัตติ, 2518) ได้ให้ข้อเสนอแนะว่าควรให้อิสระแก่เด็กพอเหมาะพอควร สันนิษฐานและส่งเสริมให้เด็กได้คิด กระทำ ผลิตหาวิธีการแปลก ๆ ใหม่ ๆ และไม่ควรถูกควบคุมรูปแบบของการแสดงออกของนักเรียน จะทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์เป็นผลสืบเนื่องต่อไปอีกด้วย นอกจากนี้แล้ว เลิศ อานันทนะ (2532) ก็ได้กล่าวเป็นข้อความสนับสนุนไว้อีกว่า ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กเลือกกิจกรรมตามความสนใจและหน้าที่ที่สำคัญของผู้สอน คือ การช่วยๆ ท้าทายให้เด็กทุกคนได้แสดงออกอย่างอิสระ โดยปราศจากการบังคับหรือชี้นำให้เด็กทำตามในสิ่งที่ครูต้องการ

ในด้านของวัสดุที่ใช้ในการทำงาน สี่ที่นักเรียนชอบใช้ในการวาดภาพระบายสีมากที่สุดคือ สีไม้ เป็นจำนวนนักเรียน 562 คน หรือร้อยละ 50.18 ส่วนสี่ที่นักเรียนชอบใช้ในการพิมพ์ภาพมากที่สุดคือ สีน้ำ เป็นจำนวนนักเรียน 486 คน หรือร้อยละ 43.39 ในการเรียนนั้น นักเรียนก็จะชอบปั้นด้วยดินน้ำมันมากที่สุด เป็นจำนวนนักเรียน 797 คน หรือร้อยละ 71.16 ในการทำงานประดิษฐ์ก็ชอบที่จะประดิษฐ์ด้วยวัสดุประเภทที่ใช้แล้ว เป็นจำนวนนักเรียน 833 คน หรือร้อยละ 74.37 จะสังเกตได้ว่าวัสดุที่นักเรียนชอบใช้ในการ

ทำงานศิลปะ จะเป็นวัสดุโดยทั่ว ๆ ไปที่นักเรียนมักจะใช้ในการทำงานศิลปะที่โรงเรียน โดยครูเป็นผู้กำหนดให้ ซึ่งอาจจะมีสาเหตุหลายประการ เช่น ครูไม่มีเวลาจัดเตรียมอุปกรณ์ที่แปลกไปจากอุปกรณ์ที่ทางโรงเรียนจัดหาไว้ให้ วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้แล้วไม่ทำให้เสียเวลาจัดเตรียมใหม่ เวลาใช้ไม่สะอาดและเปื้อนเสื้อผ้าและสถานที่โดยเฉพาะโรงเรียนที่ไม่มีห้องสำหรับเรียนศิลปะศึกษาโดยเฉพาะก็จะระมัดระวังเรื่องความสะอาดมาก หรือการที่นักเรียนจัดเตรียมวัสดุที่ใช้แล้วมาทำงานประดิษฐ์เองก็เป็นการประหยัดไม่สิ้นเปลืองทั้งทางโรงเรียนและตัวนักเรียนเอง อีกทั้งยังปลูกฝังนิสัยที่ดี ที่รู้จักนำเอาสิ่งของที่ใช้แล้วมาทำให้เกิดประโยชน์ขึ้นได้เป็นการพัฒนาคุณภาพชีวิตอีกทางหนึ่ง

ในขณะที่นักเรียนกำลังวาดภาพระบายสี ปั้น ทำงานประดิษฐ์ หรือ พิมพ์ภาพอยู่ นักเรียนชอบให้ครูติชมและแนะนำวิธีการทำงานมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 19.64, 61.96, 71.43 และ 66.16 ตามลำดับ ซึ่งการได้เดินสังเกตของครูพร้อมทั้งให้คำติชมและแนะนำวิธีการทำงานจะทำให้เด็กรู้สึกอบอุ่น ปลอดภัย ไม่ว่าแห้วและมีที่พึ่ง (นาฏเจลิยา สุมาวงศ์, 2509 อ้างถึงใน เกษม สุธอม และคณะ, 2516) เด็กจะมีความเชื่อถือในครู และมีความภาคภูมิใจในผลงานของตน เมื่อได้รับความเอาใจใส่จากครู (Eisner, 1973-1974 อ้างถึงใน มะลินันท์ เอื้ออานนท์, 2530) นอกจากนี้แล้ว โอลเวินเฟลด์ (Lowenfeld, 1982) ยังได้กล่าวไว้อีกว่า ครูควรให้ความใกล้ชิดและได้รับความไว้วางใจจากนักเรียน พร้อมทั้งเป็นผู้มีความสามารถในการสอนและแนะนำได้ดี และ ทิศนา แชนมณี (2526) ก็ได้กล่าวเสริมอีกว่า ครูควรสร้างบรรยากาศที่ดีเป็นกันเองกับนักเรียน แสดงความสนใจในตัวนักเรียนให้ทั่วถึงกัน

ผลงานการวาดภาพระบายสี การปั้น การประดิษฐ์ และการพิมพ์ภาพ นักเรียนชอบที่จะใส่กรอบแขวนหรือตั้งโชว์มากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 72.94, 65.89, 53.93 และ 72.59 ตามลำดับ ซึ่ง รัตนะ อุกฤษผล (2508) ได้กล่าวไว้ว่า เด็กวัย 6-9 ขวบ หรือ เด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นี้จะมีพัฒนาการทางศิลปะอยู่ในขั้นที่ 4 ซึ่งจะเป็นวัยที่ต้องการความเพลิดเพลิน และชอบให้งานที่เสร็จแล้วแสดงหรือตั้งโชว์ให้ผู้อื่นดู ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยดังกล่าวข้างต้น

จากผลการวิจัยตอนที่ 3 ด้านความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาที่มีต่อกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่เคยเข้าร่วม และกลุ่มที่ไม่เคยเข้าร่วม

กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ พบว่ามีข้อที่นำสังเกตอยู่หลายประการ ซึ่งเป็นส่วนที่นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความเห็นที่สอดคล้องกัน ได้แก่

สิ่งที่นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะได้เรียนรู้จากการเข้าร่วมกิจกรรมมากที่สุด คือ วิธีทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ เป็นจำนวนร้อยละ 69.65 และสิ่งที่นักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะต้องการเรียนรู้มากที่สุด ก็คือ วิธีทำงานศิลปะแบบต่าง ๆ เช่นเดียวกัน คิดเป็นร้อยละ 74.28 ผลการวิจัยนี้สอดคล้องกับคำกล่าวของนิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ที่ว่า กิจกรรมศิลปะศึกษาจะทำให้เกิดการเรียนรู้เทคนิควิธีการทำงานศิลปะ เช่น รู้ว่าถ้าต้องการระบายสีพื้นในกระดาษควรจับสีเทียนนอนลงแล้วลากลงไปบนกระดาษ หรือถ้าต้องการทำให้กระดาษงอขดก็ใช้สันมีดกดไว้แล้วดึงกระดาษให้ครูดไปกับสันมีดนั้น สิ่งที่นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมได้รับนอกเหนือจากการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะ คือ ได้รับความสนุกสนาน เพลิดเพลิน คิดเป็นร้อยละ 83.79 เช่นเดียวกับนักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมที่ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน นอกเหนือไปจากการเรียนรู้ในเรื่องศิลปะเป็นจำนวนร้อยละ 73.21 ซึ่งความสนุกสนานเพลิดเพลินนี้จัดว่าเป็นคุณค่าทางกาย (Physical Values) (วิรุฒ ตั้งเจริญ, 2527) ที่ยังนำไปสู่การมีบุคลิกภาพอันพึงปรารถนาของสังคม (ชูจิตต์ วัฒนารมย์, 2528)

นอกจากนี้แล้ว สุมณ อมรวิวัฒน์ (2526) ยังได้กล่าวว่า กิจกรรมการเรียนการสอนที่ดีควรมีบรรยากาศที่รื่นรมย์สนุกสนานเพลิดเพลินและเป็นกันเอง ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ กองวิจัยทางการศึกษา (2519) ซึ่งได้วิเคราะห์พฤติกรรมของครูและนักเรียนในระดับประถมศึกษาตอนต้น พบว่า บรรยากาศของห้องเรียนตามหลักสูตรใหม่ที่จะช่วยพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนนั้น ควรเน้นแบบสนุกสนานอบอุ่นด้วยความรัก ความเชื่อใจ ในระหว่างเพื่อนและครูในด้านการจัดกลุ่มทำกิจกรรม นักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมและที่ยังไม่เคยร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีความเห็นตรงกันคือ ต้องการให้นักเรียนเลือกกลุ่มเองตามความพอใจ คิดเป็นร้อยละ 38.27 และ 43.66 ตามลำดับ ซึ่งการกระทำนี้เป็น การแสดงออกถึงความต้องการมีอิสระ จัดได้ว่าศิลปะมีคุณค่าทางสังคม (Social Values) (วิรุฒ ตั้งเจริญ, 2527) ทำให้เด็กสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น และทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ เลิศ อานันทนะ (2518) ยังได้ให้ความเห็นไว้อีกว่า ผู้สอนควรส่งเสริมให้เด็กทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ฝึกหัดให้รู้จักการปรึกษาหารือ และยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นในโอกาสเหมาะสม สอดคล้องกับความคิดของ วิชัย ราชวรศิริ (2524) ที่กล่าวว่า

การทำงานเป็นกลุ่มย่อย ๆ จะช่วยสร้างนิสัยเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ไม่เห็นแก่ตัว สอดรับฟังความคิดเห็นของผู้ร่วมงาน อันเป็นลักษณะนิสัยที่ดี แต่ครูควรตั้งจุดประสงค์ให้แน่นอนว่า จะให้นักเรียนแบ่งกลุ่มทำอะไร กลุ่มละกี่คน ทำแล้วได้ผลเป็นอย่างไร ต้องแสดงผลงานของกลุ่มให้คนอื่นได้รับรู้ด้วย

นักเรียนที่เคยและยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีความเห็นตรงกัน คือ ต้องการเข้าร่วมกิจกรรมในช่วงปิดเทอมมากที่สุด คิดเป็นร้อยละ 26.89 และ 25.89 ตามลำดับ สาเหตุที่นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มมีความคิดเห็นตรงกันอาจเป็นเพราะว่าช่วงเวลาปกติที่ไม่ใช่ช่วงปิดเทอม ถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงเสาร์อาทิตย์หรือตอนเย็นหลังเลิกเรียนก็ตาม เด็ก ๆ จะเคร่งเครียดกับการเรียนกันมามาก ทั้งยังมีการบ้านที่จะต้องทำทุกวัน หรือบางคนอาจจะต้องเรียนพิเศษในวิชาหลัก เช่น คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ ภาษาอังกฤษ ฯลฯ ซึ่งบางคนอาจจะได้เข้าร่วมในกิจกรรมพิเศษทางศิลปะบ้าง แต่ก็มีเป็นจำนวนน้อย ซึ่งจากผลการวิจัยก็ได้ชี้ให้เห็นแล้วว่า ช่วงเวลาที่เด็กสนใจเข้าร่วมในกิจกรรมพิเศษทางศิลปะคือช่วงปิดเทอม ซึ่งเด็กจะได้ปฏิบัติกิจกรรมอย่างเต็มที่และต่อเนื่อง อันจะก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดต่อเด็กในทุก ๆ ด้าน

ในด้านการจัดเตรียมอุปกรณ์นั้น นักเรียนทั้ง 2 กลุ่มต้องการที่จะจัดเตรียมมาเอง โดยนักเรียนที่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีเป็นจำนวนร้อยละ 85.86 และนักเรียนที่ยังไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมมีเป็นจำนวนร้อยละ 84.19 ซึ่งการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ให้พร้อมเป็นความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับการเรียนการสอนศิลปศึกษา เพราะกิจกรรมส่วนใหญ่เน้นการปฏิบัติจริง ซึ่งสอดคล้องกับคำกล่าวของ นิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร (2528) ที่ว่า ครูควรนัดหมายล่วงหน้ากับนักเรียนในเรื่องที่จะทำต่อไปเป็นประจำทุกครั้งที่ เช่น การสะสมเศษวัสดุหรือการนำอุปกรณ์มาจากบ้านเพื่อใช้ทำงานในห้องเรียน และ วิษรินทร์ ฐิติอศิษย์ (2530) ก็ได้แนะนำไว้ว่าไม่ควรกำหนดกิจกรรมที่จะทำให้สิ้นเปลืองค่าใช้จ่ายมากเกินไป ควรเน้นการใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นซึ่ง นิรมล ศีรณสาร สวัสดิบุตร (2525) ก็ยังได้เสริมไว้อีกว่า การที่ครูกำหนดให้นักเรียนใช้วัสดุที่หาได้ง่ายในท้องถิ่นสำหรับทำงานศิลปะ นอกจากจะสอนให้รู้จักประหยัดแล้ว ยังเหมาะสมกับสภาพบ้านเมืองไทย และยังเป็นพื้นฐานให้นักเรียนรู้จักวิธีคิดแก้ปัญหา และวิธีคิดพลิกแพลงสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ขึ้น ทั้งยังไม่เป็นภาระแก่ผู้ปกครองอีกด้วย

ผลงานศิลปะที่เกิดขึ้นเป็นผลจากการที่แต่ละบุคคลดึงเอาการรับรู้ ความประทับใจ ที่ได้จากประสบการณ์ในอดีตถ่ายทอดออกมาเป็นรูปตามความคิด จึงเป็นไปไม่ได้ที่จะให้ ผลงานศิลปะนั้น ๆ มีลักษณะที่เหมือนกันแม้จะได้รับการสอนแบบเดียวกันก็ตาม ย่อมมีความแตกต่างกันระหว่างบุคคลเป็นผลที่เกิดจากการรับรู้ อันเป็นความสามารถเฉพาะของแต่ละบุคคล และยิ่งแสดงถึงทัศนคติของบุคคลอีกด้วย แม้ว่าจะได้รับการสอนแบบเดียวกันก็ตาม (ประภัสสร นิอมธรรม, 2522) ด้วยเหตุนี้เองจึงทำให้การวัดและประเมินผลทาง ศิลปศึกษาเป็นเรื่องยาก แต่ถึงอย่างไรก็ตามครูผู้สอนก็จำเป็นต้องทำการวัดและประเมินผล เพื่อตรวจสอบว่า การเรียนศิลปศึกษาของนักเรียนเป็นไปตามที่ตั้งจุดมุ่งหมายเอาไว้หรือไม่ (นิรมล ตีรณสาร สวัสดิบุตร, 2525) ซึ่งจุดประสงค์เฉพาะของการเรียนศิลปศึกษาระดับ ประถมศึกษาไม่ได้เน้นที่ความรู้ความเข้าใจเหมือนกับวิชาอื่น ๆ แต่เน้นให้ผู้เรียนมีความ สัมบูรณ์แบบในการดำรงชีวิตมากขึ้น นอกจากนี้จะส่งเสริมในการพัฒนาในด้านต่าง ๆ ที่จะทำให้ เด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์แล้ว ยังช่วยปลูกฝังค่านิยม รสนิยมที่ดี สุนทรียภาพและการนำ ประโยชน์ของความงามมาใช้ให้ตนเองมีความสุขตามอัตภาพ (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2530) เนื้อหาวิชาของศิลปศึกษาจึงเป็นการให้ความรู้ในเชิงคุณภาพ (Qualitative Knowledge) มิใช่เป็นความรู้ในเชิงปริมาณ (Quantitative Knowledge) ด้วยเหตุนี้เองการวัดผลใน ทางศิลปศึกษาจึงควรมีลักษณะยืดหยุ่น ไม่เที่ยงแท้แน่นอนเช่นวิชาอื่น ครูผู้สอนจึงควรใช้ เทคนิควิธีการวัดผลหลายวิธีประกอบกัน และติดตามผลอย่างสม่ำเสมอ (เลิศ อานันทนะ, 2518) ซึ่งจากผลการวิจัยพบว่า นักเรียนทั้ง 2 กลุ่ม ต้องการให้มีการประเมินผลด้วยวิธี ตรวจให้คะแนนทันทีหลังทำงานเสร็จเรียบร้อยมากที่สุด วิธีการนี้ครูจะต้องมีความสามารถในการ ตัดสินผลงานที่ดี มีระเบียบกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมในการประเมินผลงานของเด็ก (ระวิ โอภิชากร, 2534) เพราะจุดมุ่งหมายที่สำคัญของการวัดประเมินผลทางศิลปศึกษาก็เพื่อวัด ความเจริญงอกงามที่เกิดขึ้นจากการเรียนและการทำกิจกรรมศิลปะ ด้วยการสังเกตจาก พฤติกรรมและจากผลงานศิลปะนั่นเอง ดังนั้นเมื่อผู้สอนมีความจำเป็นต้องแสดงผลของการวัด ออกมาเป็นเกรดหรือเป็นคะแนน ก็ต้องอาศัยความเจริญงอกงามของเด็กแต่ละคนมาเป็น พื้นฐานในการให้เกรดนั้น ๆ (สุลักษณ์ ศรีบุรี, 2529) ซึ่ง ลินควิสต์ (Lindquist, 1961) ได้กล่าวไว้ว่า การวัดและประเมินผลสามารถทำให้ครูวินิจฉัยปัญหาการเรียนของนักเรียนได้ และจะเป็นแนวทางในการหาวิธีระงับในการจัดประสบการณ์ต่าง ๆ ในการเรียน ซึ่งจะมี ส่วนสำคัญต่อการปรับปรุงจัดประสบการณ์และเทคนิควิธีสอนของครูต่อไป

ศิลปศึกษาเป็นวิชาที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาเด็กให้เจริญเติบโตทุก ๆ ด้าน แต่ถ้าเมื่อได้มีการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาตามวิถีทางของผู้ใหญ่ โดยไม่คำนึงถึงพัฒนาการ วุฒิภาวะ ความต้องการ ความสนใจของเด็ก หรือไม่คำนึงถึงสภาพของสิ่งแวดล้อม ทั้งยังขาดการ กระตุ้น ขาดการสนับสนุน และขาดการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ จากผู้บริหารการศึกษา ครู ผู้ปกครอง และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ จะทำให้คุณค่าของการแสดงออกในตัวเด็ก และคุณค่าของกิจกรรมศิลปะที่มีอยู่ลดลงไปจนหมดความสำคัญลงและ ก่อให้เกิดปัญหาต่อพัฒนาการของเด็กอย่างยิ่ง เพราะการให้เด็กได้ปฏิบัติกิจกรรมศิลปะนั้น มิใช่เป็นการเตรียมตัวให้เด็กเป็นช่างศิลป์หรือศิลปิน แต่ควรคำนึงถึงการใช้กิจกรรมศิลปศึกษา ที่มีคุณค่าเป็นสื่อให้เด็กได้ปฏิบัติกิจกรรมที่มีการแสดงออกอย่างอิสระ และรู้จักแก้ปัญหา สามารถพัฒนาตนเองทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม

ผู้วิจัยจึงหวังว่าผลของการวิจัยเรื่อง ความคิดเห็นของนักเรียนชั้นประถมศึกษาในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ในครั้งนี้จะเป็นสิ่งกระตุ้นเตือนให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบต่อ เยาวชนของชาติได้หันมาร่วมมือกันส่งเสริมกิจกรรมศิลปศึกษา ทั้งกิจกรรมปกติที่มีอยู่ใน โรงเรียนและกิจกรรมพิเศษทางศิลปะที่ได้รับการจัดขึ้นจากกลุ่มบุคคลหลายกลุ่มให้มีคุณค่า กัดเคี้ยวกัน สนองต่อความสนใจของเด็ก เพื่อเอื้ออำนวยประโยชน์ให้เกิดพัฒนาการใน ด้านต่าง ๆ ครบทุกด้าน และเติบโตเป็นเยาวชนที่มีคุณภาพของชาติสืบไป

ข้อเสนอแนะ

กิจกรรมศิลปศึกษาสำหรับเด็กระดับประถมศึกษาทั้งในโรงเรียนและในการเข้าร่วม กิจกรรมพิเศษทางศิลปะ มีมากมายหลายชนิด หลายประเภท ทั้งนี้เพื่อต้องการจัดประสบการณ์ ให้เด็กเกิดการเรียนรู้และมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ อย่างสมบูรณ์ ในขณะที่เด็กบางคน ชอบขีดเขียน บางคนชอบปั้น บางคนรู้จักการใช้สี บางคนชอบทำงานคนเดียว บางคน ชอบทำงานเป็นกลุ่ม ฉะนั้นเพื่อเป็นการกระตุ้นและส่งเสริมให้เด็กประสบผลสำเร็จในด้านที่ เด็กถนัดและสนใจ พร้อมทั้งได้รับประโยชน์จากการเข้าร่วมกิจกรรมศิลปศึกษาอย่างเต็มที่ ครูผู้สอนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมจึงจะต้องมีความรู้ความเข้าใจในการจัด กิจกรรมศิลปศึกษาเป็นอย่างดี ซึ่งจากผลของการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปเป็นข้อเสนอแนะ สำหรับแต่ละฝ่ายได้ดังนี้คือ

ข้อเสนอแนะสำหรับครูศิลปศึกษา

1. ด้านบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ ครูควรมีบุคลิกภาพและมนุษยสัมพันธ์ดี เอาใจใส่ให้นักเรียนสม่ำเสมอ ศึกษาหาความรู้ ติดตามข่าวสารด้านศิลปศึกษาอยู่เสมอ
2. ด้านการสอนและการจัดกิจกรรม ครูควรให้นักเรียนสร้างสรรค์อย่างอิสระ จัดกิจกรรมให้สนองตอบความสนใจของเด็กโดยไม่ซ้ำซากจำเจ ค้นหาเทคนิควิธีการทำงานใหม่ ๆ อยู่เสมอ
3. ด้านการวัดและประเมินผล ครูควรให้คะแนนอย่างยุติธรรม พิจารณาจากขั้นตอนการทำงาน เช่น ความสนใจ ความตั้งใจ และพัฒนาการ การทำงานของนักเรียน ความคิดสร้างสรรค์ ความสามารถ และความถนัดของแต่ละบุคคล วิจารณ์งานอย่างมีเหตุผล ให้เด็กเกิดความเชื่อมั่นและกำลังใจ ในทางกลับกันครูก็ควรมีการประเมินผลการสอนของครูเองอีกด้วย เพื่อหาแนวทางปรับปรุงการสอนให้ดียิ่งขึ้นไป

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้บริหารโรงเรียนหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

1. จัดให้มีการอบรมครูสอนศิลปะอย่างสม่ำเสมอ ในทุก ๆ ด้าน เช่น ด้านการจัดกิจกรรม เทคนิคการทำงานแบบแปลก ๆ ใหม่ ๆ การพัฒนาสื่อการสอน วัสดุอุปกรณ์ จัดวิทยาเด็ก รวมทั้งวิธีการวัดและประเมินผล
2. ส่งเสริมการผลิตและเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับศิลปศึกษาให้กว้างขวางยิ่งขึ้น
3. ส่งเสริมและให้ความสำคัญกับการจัดกิจกรรมศิลปศึกษาในโรงเรียนให้มากขึ้น พร้อมทั้งจัดหางบประมาณในการซื้อ สื่อการสอน วัสดุ วัสดุทัศนอุปกรณ์ให้พร้อมจัดให้มีห้องปฏิบัติงานศิลปะโดยเฉพาะ
4. ส่งเสริมให้มีการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะให้มากขึ้น และมีการควบคุมดูแลกิจกรรมที่เด็กปฏิบัติ เพื่อประโยชน์ของเด็กอย่างเต็มที่ ไม่เพียงเพื่อประโยชน์ของผู้จัดเพียงฝ่ายเดียว

ข้อเสนอแนะสำหรับหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ

1. ศึกษาหาความรู้ทางด้านศิลปศึกษา โดยเฉพาะศิลปะเด็กและติดตามข่าวสารความรู้ที่เกี่ยวกับศิลปศึกษาอย่างสม่ำเสมอ

2. คัดเลือกครูผู้สอนที่มีประสิทธิภาพ
3. ให้การสนับสนุน การปฏิบัติกิจกรรมศิลปะของนักเรียนในทุก ๆ ด้าน
4. ให้บริการแก่เด็กและผู้ปกครองในส่วนที่จะเลือกอ่านหนังสือให้เกิดประโยชน์แก่เด็ก
อย่างเต็มที่
5. ควรมีการสำรวจความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ ทั้งก่อน
และหลังการเข้าร่วมกิจกรรม

6. ไม่ควรจัดเก็บค่าใช้จ่ายในการเข้าร่วมกิจกรรมในราคาที่สูงเกินไป

ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปกครองนักเรียน

1. ศึกษาหาความรู้และติดตามข่าวสาร ข้อมูลที่เกี่ยวกับศิลปะบ้างพอสมควร
2. ให้การสนับสนุนส่งเสริมการเรียนศิลปศึกษาในโรงเรียนให้ทัดเทียมกับวิชา
อื่น ๆ
3. ให้การสนับสนุนส่งเสริมให้ลูกหลานของตนเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ
เมื่อมีโอกาส

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. ควรมีการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในเรื่องนี้โดยขยายขอบเขตการวิจัยให้
กว้างขวางยิ่งขึ้น
2. ศึกษาเปรียบเทียบขั้นพัฒนาการทางศิลปะของเด็กระหว่างเด็กที่เรียนศิลปศึกษา
ในโรงเรียนเพียงอย่างเดียว กับเด็กที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะด้วย
3. ศึกษาเปรียบเทียบความคิดสร้างสรรค์ของเด็กระหว่างเด็กที่เรียนศิลปศึกษา
ในโรงเรียนเพียงอย่างเดียว กับเด็กที่ได้เข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะ
4. ควรมีการสำรวจความคิดเห็นในการเข้าร่วมกิจกรรมพิเศษทางศิลปะของ
นักเรียนในระดับอื่นด้วย